

Produkčný potenciál regiónov sa zblíži, najbohatší región je naďalej lákadlom pre ľudí v produktívnom veku

Anna Vladová, Helena Solčánska

Regionálne rozdiely na Slovensku sa zmiernujú relatívne pomaly. Základné impulzy rastu malej otvorenej ekonomiky (teda exportu a naň často naviazané investičné stimuly) sú rozmiestnené priestorovo nerovnomerne. Chudobnejšie regióny sa približujú vyspelejším najmä vďaka svojej nízkej štartovacej pozícii (pri miere nezamestnanosti práve naopak – vysokej úrovni), vplyvom politiky zvyšovania minimálnej mzdy, pravdepodobne aj (ale ťažko merateľným) efektom eurofondov či systému dotácií. Zblížovanie je viditeľné na makroekonomických ukazovateľoch, ako je miera nezamestnanosti alebo HDP na obyvateľa. Podľa makroekonomických ukazovateľov produkčný potenciál regiónov konverguje. Príjmový potenciál meraný cez disponibilné príjmy obyvateľov regiónu však diverguje. Článok porovnáva medziregionálne rozdiely aj z nepeňažného hľadiska, podľa pocítovanej materiálnej núdze, ktorá potvrdzuje pokrok v každom z regiónov. Ak bude produkčný potenciál konvergovať rýchlejšie, je predpoklad, že naštartuje aj príjmovú konvergenciu a miera materiálnej deprivácie by sa mohla ďalej zlepšovať.

ZHRNUTIE

Regionálne odlišnosti tu porovnáваме z troch hľadísk. Najčastejšie používané makroekonomické hľadisko, merané pomocou miery nezamestnanosti, priemernej mzdy či HDP na obyvateľa, poukazuje na výrazné medziregionálne diferencie, zároveň však na určitý pokrok v zblížovaní regiónov. Tieto makroekonomické ukazovatele sa však netýkajú každej jednotlivéj osoby žijúcej v regióne tak, ako je to v prípade disponibilného príjmu na osobu (vrátane dôchodcu a dieťaťa).

Podľa druhého zvoleného hľadiska – disponibilného príjmu na osobu – sú medziregionálne rozdiely oveľa nižšie, ale konvergenciu regiónov k najbohatšiemu regiónu v ostatných rokoch neukazujú. Práve naopak, disponibilný príjem na osobu sa medziregionálne odchyľil. Príčinou bol rýchlejší rast pracovných príjmov (nielen miezd, ale aj nepeňažných príjmov zo zamestnania a ziskov z podnikania) v Bratislavskom kraji. Práve medziregionálna disparita príjmov bola lákadlom vnútroštátnej migrácie ľudí. Bratislavský kraj naďalej láka relatívne vyššími pracovnými príjmami vnútroštátnych migrujúcich. Kým sa stretáva dopyt s ponukou na trhu práce, pôsobí tento faktor ako brzda v medziregionálnom vyrovnávaní (ak ich meriame cez disponibilný príjem).

Zhrnúc závery prvých dvoch prístupov, z ekonomicky najsilnejšej tvorí najslabšia krajská úroveň 25 %, ak ju meriame hrubým domácim produktom na obyvateľa, a 70 %, ak disponibilným príjmom na osobu (2017; obidva prístupy identifikujú Bratislavský kraj ako ekonomicky najsilnejší a Prešovský kraj ako najslabší). Za ostat-

né štyri roky sa disparita meraná HDP zmiernila o 1,6 percentuálneho bodu, ale cez disponibilný príjem sa zhoršila o 3 percentuálne body. Ide však len o zdánlivý rozpor, keďže porovnáваме rôzne potenciály (rôznych skupín) regiónu – produkčný (miestnych firiem) a príjmový (domácností). Kým produkčný potenciál pomaly konverguje, príjmový diverguje.

Tretí indikátor je nepeňažný; slúži na monitorovanie pokroku v oblasti sociálnej inklúzie v rámci EÚ. Miera materiálnej deprivácie meria podiel populácie nútenej odopierať si určité tovary alebo aktivity z dôvodu nedostatku zdrojov. V dlhodobom horizonte miera pocítovanej deprivácie výrazne poklesla vo všetkých regiónoch.

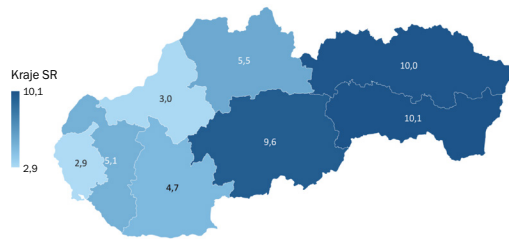
MAKROEKONOMICKÉ HLADISKO

Z troch makroekonomických ukazovateľov (miera nezamestnanosti, mzda, HDP na obyvateľa) je konvergencia regiónov najzreteľnejšia na miere nezamestnanosti. V rokoch 2013 až 2018, čiže v období oživenia ekonomického rastu, trh práce zvolna odčerpával z vysokých úrovní nezamestnaných a miera nezamestnanosti poklesla najmä v menej rozvinutých regiónoch. Silný dopyt po pracovnej sile pomohol znížiť vyše 13-bodový regionálny rozdiel medzi najvyššou a najnižšou krajskou mierou v roku 2013 na 7 bodov v roku 2018. Ku konvergencii významne prispela vnútroštátna mobilita, čo potvrdzuje vyššia tvorba pracovných miest v Bratislavskom kraji¹. Vytvorené pracovné miesta v Bratislavskom kraji obsadzovali aj nezamestnaní z ostatných krajov a pomáhali tak znížiť mieru nezamestnanosti vo zvyšku Slovenska.

¹ Tvorbu pracovných miest v druhom najúspešnejšom kraji, v Nitrianskom kraji, potiahol v poslednom období automobilový priemysel.

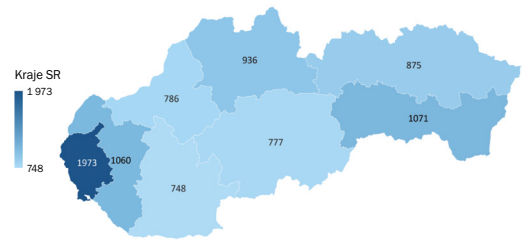

Graf 1 Miera nezamestnanosti (2018, v %)

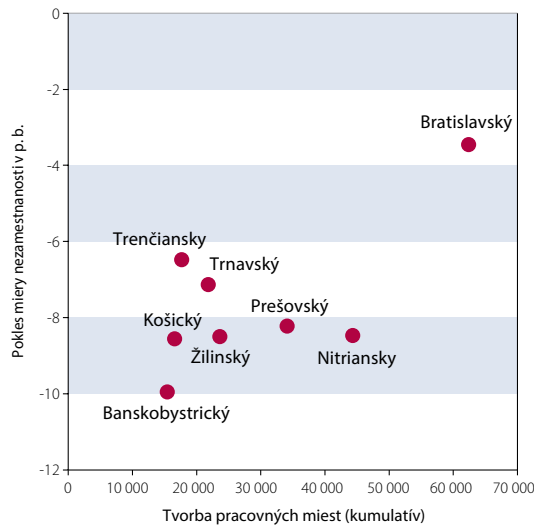
Zdroj: ÚPSVAR a výpočty NBS.

Graf 4 Priemerné ceny nehnuteľností na bývanie (2018, v EUR/m²)

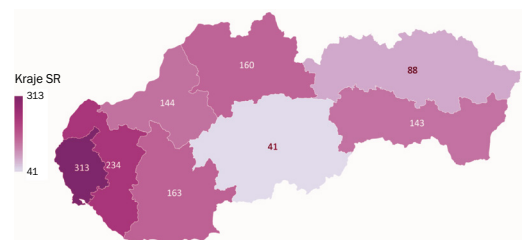
Zdroj: NBS.

Graf 2 Tvorba pracovných miest a pokles miery nezamestnanosti podľa krajov (2018 vs. 2013)

Zdroj: ÚPSVAR, ŠÚ SR (VZPS) a výpočty NBS.

Graf 5 Zmena ceny nehnuteľností na bývanie (2018 vs. 2013, v EUR/m²)

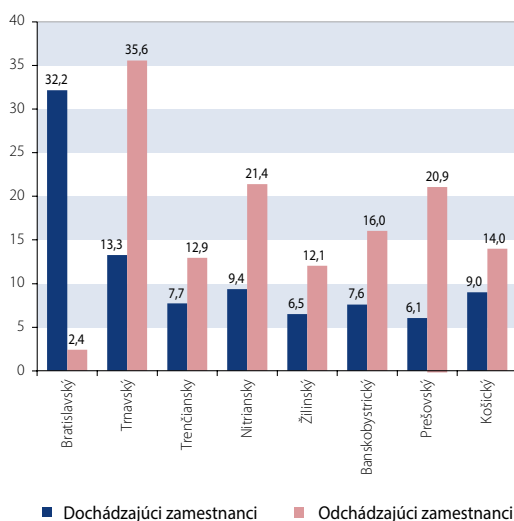
Zdroj: NBS.

Aktuálne až tretina ľudí s trvalým pobytom v inom kraji má pracovné miesto v Bratislavskom kraji.

Jeden z dôsledkov koncentrovanej tvorby miest a prílevu pracovných síl do Bratislavského kraja je zreteľný na trhu nehnuteľností v podobe najvyšších cien na bývanie. Pokračujúci prílev pracovných síl nie je, samozrejme, jediným faktorom najvyššej ceny bývania v Bratislavskom kraji, ale pomáha ju udržiavať a v ostatných piatich rokoch mohol prispievať k najvýraznejšiemu zdraženiu bývania zo všetkých krajov (v priemere o 313 eur/m², pričom najmenej vzrástli ceny v Prešovskom a Banskobystrickom kraji, o 88 a 41 eur/m²).

Priemerná nominálna mzda v každom z regiónov SR za 5 rokov vzrástla minimálne tak ako v Bratislavskom kraji. K mzdovému rastu prispelo aj zvyšovanie minimálnej mzdy (zo sumy 338 eur v roku 2013 na 480 eur v roku 2018, jej podiel na priemernej mzde vzrástol zo 41 % na 47,4 %). Najvyšší rast priemernej nominálnej mzdy dosiahol Trnavský kraj. Bol ovplyvnený geografickou blízkosťou Bratislavského kraja a spoločným zameraním oboch krajov na automobilový priemysel, z čoho vyplýva možnosť prelievania pracovných síl a ich mzdových úrovní. Odchýlky krajských mzdových rastov od priemeru však neboli markantné. Výsledkom je iba mierne zblíženie krajských mzdových úrovní. Kým v roku 2013 najnižšia krajská mzdová úroveň predstavovala 60,6 % najvyššej, v roku 2018 dosiahla iba 60,9 % (od roku 2015 nedosiahla žiadny pokrok). Medziregionálne mzdové diferencie pretrvávajú, môžu pravdepodobne prameniť aj z rozdielov v odmeňovaní vyššie kvalifikovanej pracovnej sily naprieč regiónmi.

Graf 3 Vnútroštátna migrácia medzi kraji (1Q 2019, podiel na zamestnanosti daného kraja v %)

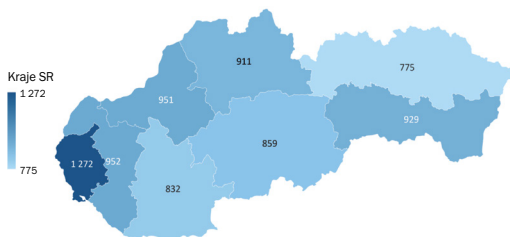

Zdroj: Trexima a výpočty NBS.

Poznámka: Dochádzajúci zamestnanci – zamestnaní v danom kraji, trvalý pobyt v inom kraji. Odchádzajúci zamestnanci – trvalý pobyt v danom kraji, zamestnaní v inom kraji.

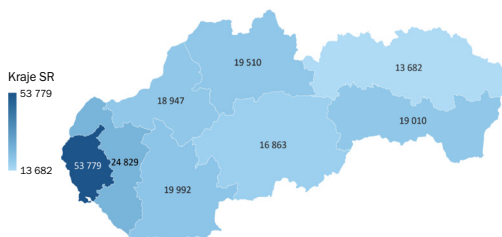

Graf 6 Nominálna mzda v roku (2018, v EUR)

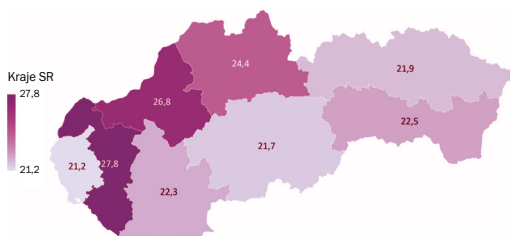
Zdroj: ŠÚ SR a výpočty NBS.

Graf 8 HDP na obyvateľa v PKS (2017, v mil. EUR)

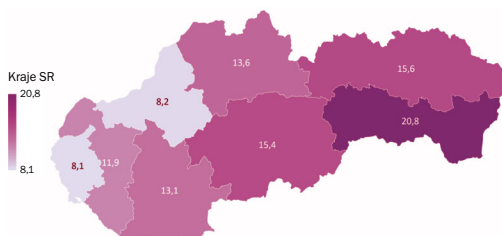
Zdroj: ŠÚ SR a výpočty NBS.

Graf 7 Rast priemernej nominálnej mzdy (2018 vs. 2013, v percentuálnych bodoch)

Zdroj: Eurostat a výpočty NBS.

Graf 9 Vývoj HDP na obyvateľa v PKS (2017 vs. 2013, kumulatívna zmena v %)

Zdroj: Eurostat a výpočty NBS.

Obdobie dobrého ekonomického rastu sa premietlo do mierneho zníženia regionálnych výkonností, meraného HDP na obyvateľa. Za ostatné štyri roky sa disparita, meraná HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily, zmiernila o 1,6 percentuálneho bodu. Kým v roku 2013 ekonomicky najslabší kraj vygeneroval 23,8 %, v roku 2017 už 25,4 % HDP najsilnejšieho kraja (Prešovský kraj vs. Bratislavský kraj). Pohľad na regióny iba prostredníctvom HDP na obyvateľa z nášho pohľadu nemusí postačovať, pretože napríklad HDP sa môže tvoriť v odlišných regiónoch, než je samotná realizácia spotrebných výdavkov domácností.

KRITÉRIUM DISPONIBILNÉHO PRÍJMU

Podľa OECD (OECD Regions at a Glance, 2016) je disponibilný príjem lepším indikátorom materiálneho blahobytu regiónov ako HDP. Región môže vykazovať vysoký HDP na obyvateľa vďaka príjmovému tokom, ktoré sa nepremietnu do príjmov jeho obyvateľov. HDP meria potenciál regiónu generovať hodnotu všetkých finálnych výrobkov a služieb vyrobených rezidentskými jednotkami daného územia. Disponibilný príjem meria príjmový potenciál domácností využiteľný na spotrebu tovarov a služieb alebo na úspory. Rozdiely v regionálnych HDP bývajú vyššie ako v regionálnych disponibilných príjmoch na obyvateľa (štandardne sú znižované vládnymi transfermi, ktoré nie sú predmetom tohto príspevku.)

Údaje o disponibilnom príjme na účely tohto článku sú z ročného výberového zisťovania EU SILC, ktoré sa uskutočňuje v zmysle nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ s konkrétnym

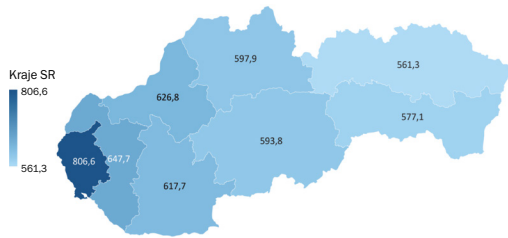
cieľom: získať informácie o rozdelení príjmov, o úrovni a štruktúre chudoby a o sociálnom vylúčení. Podotýkame, že nejde o disponibilný príjem podľa metodiky národných účtov, ale o štatistiku, ktorá je zameraná na analýzu sociálnej situácie domácností. Stručne definované, disponibilný príjem je príjem po zaplatení pravidelných daní z majetku, z príjmu, príspevkov na sociálne poistenie a povinných transferov (napr. výživné).

Kým HDP na obyvateľa v Prešovskom kraji tvorí iba 25 % z bratislavskej úrovne, disponibilný príjem na jedného člena domácnosti vykazuje podstatne nižšiu mieru disparity medzi tými istými kraji: 70 %. Za ostatné 4 roky sa disparita meraná HDP zmiernila o 1 percentuálny bod, ale cez disponibilný príjem sa zhoršila o 3 percentuálne body.

Dôvod divergencie disponibilného príjmu v období 2013 – 2017 bol jednoznačný: v Bratislavskom kraji rástli rýchlejšie pracovné príjmy. Zohľadňovali sa nielen mzdy a platy, ale aj príspevky zamestnávateľa na bývanie, úžitok zo služobného auta a iné nepeňažné príjmy zo zamestnania a zisky z podnikania a honorárov. Rast príjmov priťahuje ľudí v produktívnom veku, podporuje vnútroštátnu migráciu za prácou. Kým v ostatných krajoch klesal počet ľudí v produktívnom veku, v Bratislavskom kraji stagnoval. Saldo prisťahovania aj celkový prírastok obyvateľstva bol najvyšší v Bratislavskom kraji. Na štvorcovom kilometri tu žije o 16 ľudí viac ako pred 5 rokmi. V ostatných krajoch sa hustota obyvateľstva zmenila maximálne o plus/mínus jedného človeka. Nerovnomerné rozmiestnenie zdrojov HDP (nielen príjmových, ale aj inštitucionálnych) spôsobuje jednosmernú

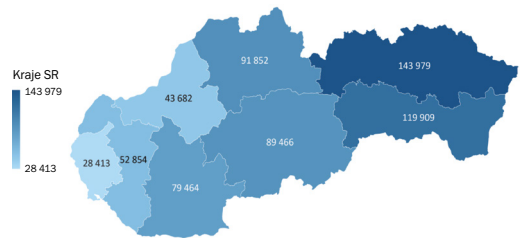

Graf 10 Disponibilný príjem na člena domácnosti (2017, v EUR/osobu/mesiac)

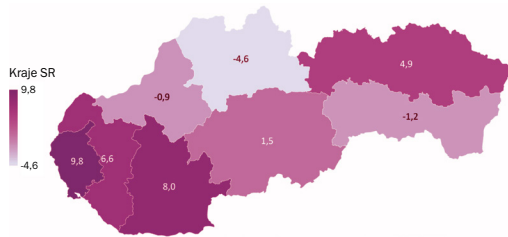
Zdroj: EU SILC a výpočty NBS.

Graf 12 Osoby pod hranicou chudoby (2017, počet)

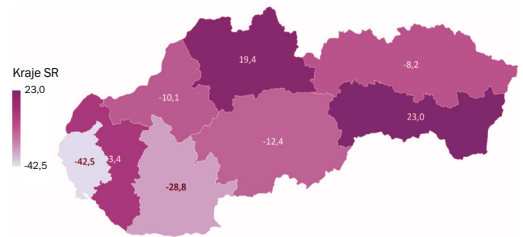
Zdroj: ŠÚ SR a výpočty NBS.

Graf 11 Disponibilný príjem na člena domácnosti (2017 vs. 2013, kumulatívna zmena v %)

Zdroj: EU SILC a výpočty NBS.

Graf 13 Osoby pod hranicou chudoby (2017 vs. 2013, kumulatívna zmena v %)

Zdroj: Eurostat a výpočty NBS.

vnútroštátnu migráciu za prácou a následne sťažuje znižovanie medziregionálnych disparít, merných cez disponibilný príjem domácností.

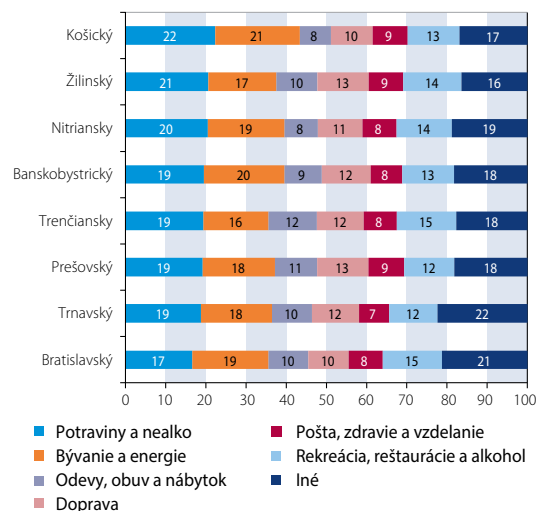
Disponibilný príjem na osobu najvýraznejšie poklesol v Žilinskom a Košickom kraji. Preto v nich vzrástol počet osôb pod hranicou chudoby, zvýšila sa teda miera rizika chudoby (percentuálny podiel osôb s príjmom pod 60 % národného príjmového mediánu). Pokles miery nezamestnanosti v uvedených krajoch teda nebol dostatočný na to, aby zmiernil riziko chudoby. Obidva divergujúce kraje majú podľa iného štatistického zdroja (štatistiky rodinných účtov) aktuálne relatívne vysoký podiel výdavkov na potraviny. Ak sa k nim priradia aj nevyhnutné výdavky na bývanie a energie, najmä obyvatelia v Košickom kraji sú nútení odopierať si z výdavkov na odev, obuv a iné tovary. Rast rizika chudoby v Košickom kraji môže čiastočne súvisieť s rastom rómskeho obyvateľstva. V roku 2018 vzrástol počet obyvateľov, ktorí sa hlásia k rómskej národnosti, takmer dvojnásobne oproti roku 2014. Zároveň tu žije aj vysoký podiel Rómov v najchudobnejších oddelených územiach (zdroj: ŠÚ SR, VZPS). Zvýšenie rizika chudoby v Žilinskom kraji podľa dostupných údajov mohlo súvisieť s poklesom príjmov z podnikania.

NEPEŇAŽNÝ UKAZOVATEĽ EKONOMICKEJ NÚDZY

Na porovnanie materiálnych medziregionálnych odlišností uvádzame aj nepeňažný ukazovateľ – materiálnu depriváciu. Služi na monitorovanie pokroku v oblasti sociálnej inklúzie v rámci EÚ. Komprimuje indikátory súvisiace s ekonomickou

núdzou, nedostatkom predmetov dlhodobej spotreby, kvalitou bývania, vybavenosťou domácnosti. Informácie, či si domácnosť môže vybrané predmety alebo aktivity dovoliť, alebo je jej odopretý prístup k zdrojom či aktivitám, sú zisťované priamo od respondentov. Zisťuje sa možnosť domácnosti uhrádzať nájomné, platby za energie,

Graf 14 Štruktúra čistých peňažných výdavkov domácností podľa krajov (2017, v %)

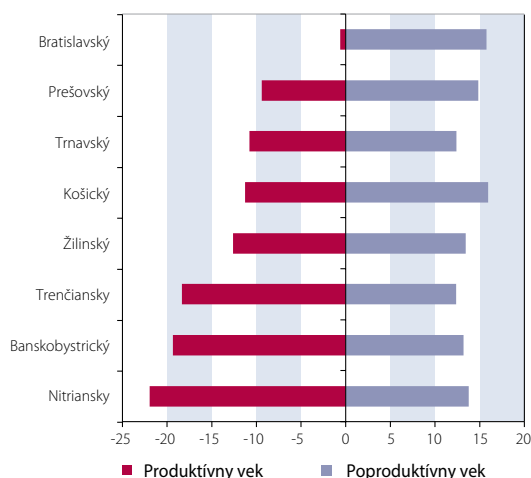

Zdroj: ŠÚ SR a výpočty NBS.

Poznámka: Peňažné výdavky domácností zahŕňajú kúpu spotrebných tovarov a služieb a poplatky úradom (napr. poplatok za psa, daň za nehnuteľnosť). Nezahŕňajú daň z príjmov a povinné príspevky do Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní.

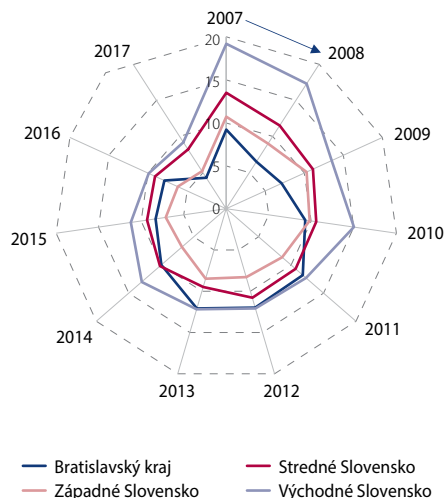

Graf 15 Zmena štruktúry obyvateľstva podľa vybraných vekových skupín (2017 vs. 2013, zmena v tis. osôb)

Zdroj: ŠÚ SR a výpočty NBS.

Graf 16 Vývoj miery materiálnej deprivácie podľa regiónov (v %)

Zdroj: ŠÚ SR a výpočty NBS.

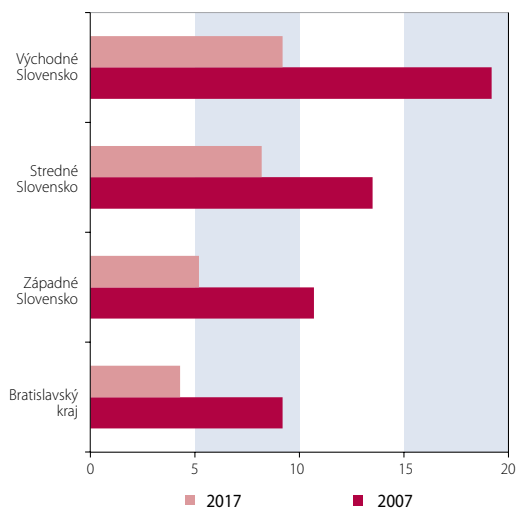
udržiavať v obydlí primerané teplo, uhrádzať neočakávané finančné výdavky, jesť mäso, rybu alebo ekvivalent každý druhý deň, absolvovať týždennú dovolenku mimo domu, vlastniť auto, automatickú práčku, farebný televízor a telefón.

Miera materiálnej deprivácie, ako ju uvádzame v článku, vyjadruje podiel osôb žijúcich v domácnostiach, ktoré si nemôžu dovoliť aspoň 4 z 9 položiek. V dlhodobom horizonte od roku 2007 sa pociťovaná deprivácia výrazne zmiernila, najviac na Východnom Slovensku.

Literatúra:

- OECD (2016). OECD Regions at a Glance 2016. OECD Publishing.
- ŠÚ SR (2014). EU SILC 2013 Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácnosti v SR.
- ŠÚ SR (2018). EU SILC 2017 Zisťovanie o príjmoch a životných podmienkach domácnosti v SR.
- ŠÚ SR (2018). Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2018.
- ŠÚ SR. Výsledky výberového zisťovania pracovných síl 2013 – 2018. Mikróúdaje.

Graf 17 Miera materiálnej deprivácie podľa regiónov v rokoch 2007 a 2017 (v %)

Zdroj: ŠÚ SR a výpočty NBS.

BLA